

ارائه چارچوب ارزیابی نوآوری اجتماعی در سطح کلان با استفاده از روش فراترکیب

تورج کریمی^{1*} - آصف کریمی²
علی اصغر سعدآبادی³ - سعید رمضانی⁴

1. استادیار دانشکده مدیریت و حسابداری پردیس فارابی دانشگاه تهران

3. استادیار دانشکده مدیریت دانشگاه شهید بهشتی

4. دانشجوی دکتری مدیریت سیستم پردیس فارابی دانشگاه تهران

تاریخ دریافت: 1398/12/11

تاریخ پذیرش: 1399/3/3

چکیده

نوآوری‌های اجتماعی راه حل‌های جدیدی هستند که به طور همزمان نیاز اجتماعی را برآورده، منجر به روابط جدید یا بهبود آن و استفاده بهتر از دارایی‌ها و منابع می‌شوند. استفاده از شاخص‌ها برای جذب نوآوری‌های اجتماعی و ارزیابی اثرات مورد انتظار طرح‌های نوآوری اجتماعی، ابزارهای مهمی را برای ایجاد پیشرفت و بهبود فراهم می‌کنند. روش پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از منظر گردآوری اطلاعات اسنادی - فراترکیب می‌باشد. با استفاده از روش فراترکیب، 1215 مقاله و پژوهش مرتبط در سال‌های 2000 تا 2019 از پایگاه‌های علمی وب آف ساینس و اسکوپوس و جستجوگر گوگل فراخوانی شده اند که با به کارگیری این روش، 35 مقاله نهایی مبنای استخراج یافته‌ها قرار گرفت. در روش فراترکیب، سه بعد (محیطی، اجتماعی و اقتصادی) بر اساس خط پایین سه گانه، 16 مفهوم و 56 کد در ارزیابی نوآوری اجتماعی شناسایی شد. نتایج بر اساس نظر متخصصان با شاخص کاپای 0/664 مورد تأیید قرار گرفت. نتایج این پژوهش می‌تواند مبنایی برای ارزش گذاری نوآوری‌های اجتماعی در سطح کلان باشد.

واژه‌های کلیدی: ارزیابی نوآوری اجتماعی، رویکرد خط پایین سه گانه، فراترکیب، نوآوری اجتماعی

مقدمه

نوآوری اجتماعی به عنوان راهی جدید برای پرداختن به نیازهای پیچیده اجتماعی مطرح است. علاقه به نوآوری اجتماعی تا حدی شدت گرفته است که از آن، به عنوان یک جذابیت جهانی نام برده می‌شود. از ابتدای سال 2000، نوآوری اجتماعی در سازمان‌های دولتی، تجاری، مدنی و شهری به عنوان وسیله‌ای جدید برای حل مشکلات اجتماعی و بهبود خدمات اجتماعی توجه بسیاری را به خود جلب کرده است (Szijarto, 2018). این حوزه به مسائل پیچیده اجتماعی و نیازهای برآورده نشده از طریق فعالیت‌ها و خدمات نوین که "ارزش اجتماعی" را افزایش می‌دهند، پرداخته و از سوی سیاست‌گذاران دولتی به عنوان راه حل خلق و آزمایش خدمات جدید تلقی می‌شود (Dayson, 2017). در واقع سیاست‌گذاران، نهادهای غیردولتی، مؤسسات خیریه و کارآفرینان در سرتاسر دنیا، توجه فزاینده‌ای نسبت به «نوآوری اجتماعی» به عنوان ابزاری برای پرداختن به مشکلات مختلف، از فقر و بی‌خانمانی گرفته تا تخریب محیط زیست، نشان داده‌اند (Economist, 2013).

با توجه به افزایش علاقه و سرمایه‌گذاری در حوزه نوآوری اجتماعی در سطح جهانی، ظهور ارزیابی‌ها و ارزیابانی که نقش مهمی در توسعه آن ایفا می‌کنند، تعجب‌آور نیست. بهبود اجتماعی یک هدف قدیمی جامعه ارزیابی است و ارزیابان در طول دهه‌های مختلف کارهای مهمی را انجام داده‌اند تا فرآیندهای ارزشیابی، شیوه‌ها و تفکر را در محدوده سیاست‌های اجتماعی بگنجانند. با این حال تاکنون یک مطالعه‌ی مکتوب نظام‌مند و ارزیابی جامع بر اساس پایگاه دانش تجربی انجام نشده است. علاوه بر این، نیروهایی که انتخاب رویکردهای ارزیابی را شکل می‌دهند، مستند نشده و مورد بررسی قرار نگرفته‌اند (Szijarto, 2018). با وجود تقاضای نهادهای سیاست‌گذاری، توسعه شاخص‌های ارزیابی نوآوری اجتماعی یک وظیفه در انتظار تحقق است. این امر به این دلیل است که هنوز هیچ توافق جامعی در مورد نوآوری اجتماعی، روش‌های ارزیابی و معیارهای مورد نیاز وجود ندارد (Castro Spila, 2016).

پرسش اصلی پژوهش، بررسی چارچوب ارزیابی نوآوری اجتماعی در سطح کلان است که برای دستیابی به آن، پژوهش با بحث درباره مفاهیم نوآوری اجتماعی و ارزیابی آن آغاز

می‌شود، پس از آن با استفاده از روش فراترکیب و بررسی پژوهش‌های پیشین، کدهای مشابه از مجموعه مقالات منتخب گردآوری و از آنها مؤلفه‌ها و عناصر چارچوب اولیه بر مبنای خط پایین سه گانه ایجاد و ارائه می‌شود.

مروری بر مبانی نظری و پیشینه پژوهش

نوآوری اجتماعی

نوآوری اجتماعی ناشی از این واقعیت است که می‌تواند به عنوان «چتری» برای حل و فصل چالش‌های اجتماعی به شیوه خالقانه و مثبت باشد (مبینی و کشتکار، 1394). نوآوری اجتماعی را می‌توان یک راه‌حل نوین برای یک مشکل اجتماعی دانست که مؤثرتر، کارآمدتر و پایدارتر از راه‌حل‌های موجود است و ارزش خلق شده توسط آن به جامعه به‌عنوان یک کل تعلق می‌گیرد (Phills, 2008) و اساساً به جای افراد، برای کل جامعه ارزش و منفعت خلق می‌کند (اشمیت، 1394). نوآوری اجتماعی منابعی را شناسایی و از آنها بهره‌برداری می‌کند که در صورت عدم استفاده هدر می‌رفتند، یا به شکل صحیح مورد استفاده قرار نمی‌گرفتند و یا به هیچ وجه استفاده نمی‌شدند (آزبورگ و شمیدپتر، 1397). تعریف نوآوری اجتماعی به عنوان یک فرآیند، ذاتاً یک مفهوم بحث‌برانگیز است (Neary Dave 2015) و هیچ تعریف واحدی که بطور گسترده برای نوآوری اجتماعی پذیرفته شده باشد وجود ندارد، لکن تلاش‌های متعددی برای ارتقای وضوح مفهومی آن صورت گرفته است (Szijarto, 2018). نوآوری اجتماعی از نظر سازمان همکاری و توسعه اقتصادی¹ تغییری مفهومی، فرآیندی یا محصولی، تغییر سازمانی و تغییر در تأمین سرمایه را نشان می‌دهد و می‌تواند از طریق روابط جدید با سهامداران و حوزه‌ها سروکار داشته باشد (OECD, 2010). از آنجاکه نوآوری‌های اجتماعی اغلب بازیگران گوناگونی را به هم متصل می‌کنند تا بتوانند راه‌لهای جدیدی ایجاد کنند، ممکن است با «معیارهای متعدد و متضاد» احاطه شوند و سنجش و قضاوت "ارزش اجتماعی" آنها مشکل ساز باشد (Mulgan, 2010).

1 Organization for Economic Co-operation and Development (OECD)

ارزیابی نوآوری اجتماعی

ارزیابی را می‌توان به عنوان بررسی نظام مند کیفیت برنامه‌ها، زیر برنامه‌ها و هر یک از عناصر یا اجزای آن‌ها در پاسخ به انتظارات ذینفعان و کمک به ارزش اجتماعی و سازمانی بیان کرد. ارزیابی از لحاظ نظری و عملی مبتنی بر دستاوردها، رویکردها و روش‌های شناخته‌شده از علوم اقتصادی، مدیریت، اجتماعی، سیاسی، اداره عمومی، حقوقی و غیره است (Grzeszczyk & Klimek, 2018). به طور کلی، نوآوری‌های اجتماعی را می‌توان با استفاده از طرح مطالعه‌ی موردی، تجزیه و تحلیل کرد یا می‌توان با ورود به سازمان‌ها و با استفاده از رویکرد سطح میانی¹، مورد ارزیابی قرار داد (Bund et al., 2013). در اینجا ارزیابی نوآوری اجتماعی در سطح کلان مدنظر است. اندازه‌گیری فعالیت‌های نوآوری اجتماعی و تأثیرات آنها، به عنوان یکی از جنبه‌های کلیدی برای پیشروی نوآوری اجتماعی در سطح منطقه‌ای و سازمانی حائز اهمیت است. با این وجود، طرح‌ریزی شاخص‌های نوآوری اجتماعی، مسئله پیچیده‌ای است (Villate Txema 2013). چرا که نوآوری اجتماعی یک فرایند پیچیده بوده و تحقیقات در این زمینه هنوز به سطح معیارهای نوآوری فناوری و اقتصادی نرسیده است (Schmitz et al., 2013). ارزیابی نوآوری‌های اجتماعی، خود یک فرآیند نوآورانه است و با توجه به تنوع نوآوری‌های اجتماعی فردی، طیف گسترده‌ای از روش‌های مختلف، چه کیفی و چه کمی، باید برای تولید شواهدی که (به طور وسیع) قابل اعتماد و معتبر باشد، با توجه به پیچیدگی ذاتی و متغیر بودن زمینه‌های اجتماعی و اقدامات استفاده شود (Dayson, 2017). اندازه‌گیری نوآوری اجتماعی می‌تواند در سطوح مختلف ارتباطی انجام شود، اعم از سطوح خرد، میانی و کلان. در سطح کلان شرایط چارچوب به عنوان اکوسیستم نوآوری اجتماعی نیز عمل می‌کند (Tepsie, 2014). مؤلفان پژوهش‌های ارزیابی نوآوری اجتماعی، طیفی از کاربرد، از جمله کاربردهای مفهومی، ابزاری و تاکتیکی را ارائه کرده‌اند. برای مثال آلن و همکاران (2015)، ارزیابی را از لحاظ تأثیر بر تلقی نقش آفرینان از موفقیت (کاربرد مفهومی) بررسی کرده‌اند که منجر به بهبود در یک فرآیند تخصیص کمک مالی می‌گردد

(کاربرد ابزاری). برخی از سیستم‌های ارزیابی عبارتند از: ارزیابی‌های مقایسه‌ای، شاخص‌های مالی و محیطی، تجزیه و تحلیل هزینه/سود، شاخص‌های نوآوری کارآیی دولت، مشارکت سهامداران در ارزیابی استفاده از شاخص‌ها برای نظارت آماری نوآوری اجتماعی (Vasin et al., 2017).

پیشینه پژوهش

بیشتر پژوهش‌ها در زمینه ارزیابی نوآوری اجتماعی توسط مؤسسات بین‌المللی صورت گرفته است و به نسبت پژوهش‌های فنی (دانشگاهی) کمتری انجام شده است که در ادامه چند نمونه از مهمترین آنها ارائه می‌شود.

موسسه تپسی¹ (2014) چارچوبی برای ارزیابی نوآوری اجتماعی در سطح کلان ارائه نمود که این چارچوب بین سه سطح توانمندسازها، فعالیت‌های کارآفرینی و خروجی‌ها تمایز قائل می‌شود. گرسی² (2015) در پژوهش خود بر راه‌حلی برای گروه‌های حاشیه‌نشین و تمرکز بر اثر نوآوری‌های اجتماعی بر این گروه‌ها دارد. طرح پژوهشی بین‌المللی سیمپکت³ (2016) به جنبه‌های تأثیرگذاری بر اثر نوآوری‌های اجتماعی برای جامعه و اقتصاد و نیز توانایی آن برای "توانمندسازی گروه‌های آسیب‌پذیر در جامعه" پرداخته است. ایننویج⁴ (2015) بر توانایی نوآوری‌های اجتماعی در حمایت از سال‌های زندگی سالم⁵ متمرکز است و یک فرایند برای ارزیابی نوآوری اجتماعی بر اساس کارت امتیازی متوازن با تمرکز بر چهار معیار تأثیر اجتماعی و اقتصادی، پایداری، تحمل و پیاده‌سازی در کنار دو عنصر برای هر معیار معرفی نموده است. از معدود پژوهش‌های فنی، پژوهش رزا و لینا داینینی⁶ (2016) است که با رویکرد خط پایین سه گانه⁷، فرایند اندازه‌گیری نوآوری اجتماعی را در چهار مرحله انتخاب و اجرای

1 Tepsie

2 CRESSI

3 Simpect

4 Innovage

5 Healthy Life Years

6 Rasa& Lina Dainienė

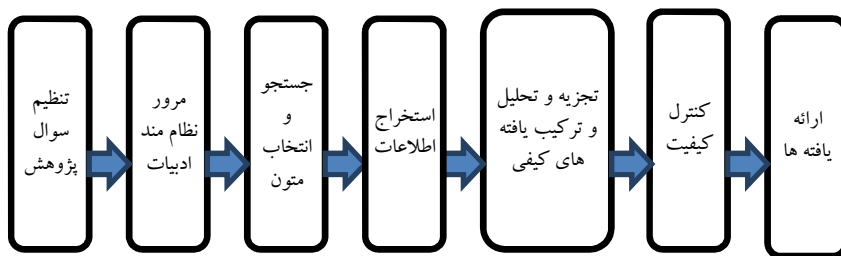
7 Triple Bottom Line

نوآوری، شناسایی دامنه نوآوری، اندازه گیری و محاسبه شاخص تلفیقی ارائه کرده است. هر چند خط پایین سه گانه، رویکرد متعارفی در سنجش پایداری در سطح کسب و کار است اما در سطح کلان نیز قابل تعریف است. به طور مثال پژوهش اونات (2015) در زمینه ارزیابی پایداری در سطح کلان است.

روش شناسی

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از منظر گردآوری اطلاعات اسنادی - فراترکیب است و محقق در تلاش است تا با استفاده از روش فراترکیب، عناصر و مؤلفه‌های چارچوب ارزیابی نوآوری اجتماعی را بر مبنای رویکرد خط پایین سه گانه استخراج نماید. جامعه آماری مطالعه حاضر، پژوهش‌های بین المللی و داخلی در زمینه ارزیابی و سنجش نوآوری اجتماعی است. نمونه گیری برای تحلیل داده‌های تحقیق، با استفاده از رویکرد هدفمند انجام گرفت و مرتبط‌ترین مطالعات انتخاب شدند. برای تحلیل داده‌های تحقیق، از رویکرد کیفی استفاده شد. یکی از روش‌هایی که به منظور بررسی، ترکیب و آسیب شناسی پژوهش‌های گذشته استفاده می‌شود فرا مطالعه است. اگر فرا مطالعه به صورت کیفی و بر روی مفاهیم و نتایج مورد استفاده در مطالعه‌های گذشته انجام گیرد به نام فراترکیب شناخته می‌شود (خنیفر و مسلمی، 1397). این روش، فرآیندی است که محققان را قادر می‌سازد تا یک سؤال خاص پژوهشی را شناسایی کرده و سپس برای پاسخ گویی به آن، به جست و جو، گزینش، ارزیابی، تلخیص و ترکیب شواهد کیفی پردازند. از آنجا که مطالعات نوآوری اجتماعی و ارزیابی‌های آن، بیشتر پژوهش‌های کیفی و با داده‌های کمی ناچیز هستند، از اینرو روش فراترکیب، روش مناسبی برای طراحی چارچوب ارزیابی به کار گرفته شده است و برای اجرای آن روش هفت مرحله‌ای سندلوسکی و باروسو (2007) استفاده شد. از نوآوری‌های اجتماعی انتظار می‌رود تأثیر اجتماعی و در همان حال پایداری و ثبات مالی و محیطی را باعث شوند. (Mulgan, 2007) از سوی دیگر، رویکرد خط پایین سه گانه یک چارچوب حسابداری است که توسط الکینگتون¹

(1998) معرفی شده و شامل سه بعد عملکردی اجتماعی، محیطی و مالی (مردم، سیاره و سود) در سنجش پایداری است (Slaper & Hall, 2011) و اغلب محققان در این سه جنبه اصلی، پایداری را بررسی می کنند (شیرودی و خداپرست، 1398). با در نظر گرفتن موارد فوق الذکر، رویکرد خط پایین سه گانه می تواند روش مناسبی برای پوشش تمام ابعاد مدنظر باشد. مراحل روش شناسی بر اساس شکل 1 در ادامه تشریح گردیده است.

شکل 1. گامهای متوالی روش فراترکیب (سندلوسکی و همکاران، 2007)

گام اول: تنظیم سؤال پژوهش: برای تنظیم سؤال پژوهش از شاخص های چستی کار، جامعه مورد مطالعه، محدودیت زمانی و چگونگی روش استفاده شده است. سوال اصلی این تحقیق عبارت است از: چارچوب ارزیابی نوآوری اجتماعی در سطح کلان چگونه است؟

گام دوم: مرور ادبیات به شکل نظام مند: در این پژوهش، با استفاده از واژه های کلیدی متنوعی از جمله نوآوری اجتماعی²، ارزیابی نوآوری اجتماعی³، ارزشیابی نوآوری اجتماعی⁴، سنجش نوآوری اجتماعی⁵ و یا ترکیب این موارد به بررسی و جستجو در پایگاه های داده

1 people, planet and profits

2 Social innovation

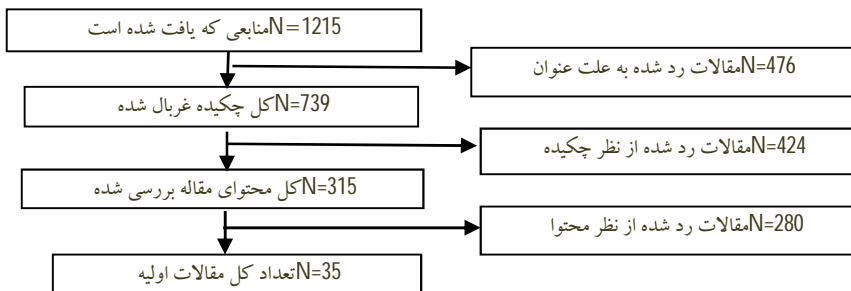
3 Social innovation assessment

4 Social innovation evaluation

5 Social innovation measurement

اسکوپوس¹ و وب آف ساینس² طی سالهای 2000 تا 2019 و موتور جستجوی گوگل پرداخته و 1215 مطالعه مرتبط یافته و جمع آوری شد.

گام سوم: جستجو و انتخاب مقالات مناسب: در این مرحله محقق با غربال گری نتایج به دست آمده پژوهش های معتبر را دسته بندی می کند. برای این منظور از روش مهارت های ارزیابی ضروری³ استفاده شد. این ابزار با استفاده از 10 سؤال به پژوهشگر کمک می کند تا دقت، اعتبار و اهمیت مطالعه های کیفی پژوهش را مشخص نماید. معیار پذیرش و عدم پذیرش مطالعات، شامل زبان پژوهش، بازه زمانی مطالعه، شرایط مطالعه نوع مطالعه بوده که در پایان 35 مقاله با بر اساس امتیازات دریافت شده، برای بررسی عمیق انتخاب شد.

شکل 2 فرایند انتخاب پژوهش ها

گام چهارم: استخراج اطلاعات مقالات: در سراسر فراترکیب محقق به منظور دستیابی به کدها به طور پیوسته مقالات منتخب و نهایی شده را چند بار مطالعه نموده است. در پژوهش محقق 108 کد اولیه حاصل از گزاره های کلامی را شناسایی و براساس مراجع یافت شده در جدولی ارائه و در اختیار خبرگان برای دریافت نظرات آنان و فهرست کدهای منتخب قرار داده است.

1 Scopus

2 Web of Science

3 Critical Appraisal Skills Program (CASP)

گام پنجم: تجزیه، تحلیل و تلفیق یافته‌های کیفی: در این مرحله، مفاهیم و موضوعات با استفاده از دو اصل بنیادی تمایز معنایی و تکمیل سؤالات پژوهش شناسایی شد (نظری و دستار، 1398). پژوهشگر در طول تجزیه و تحلیل، موضوعاتی که در میان مطالعه‌های موجود در فراترکیب پدیدار شده اند را جستجو خواهد کرد. این مورد بعنوان بررسی موضوعی شناخته می‌شود (اسدی و همکاران به نقل از سادلوسکی و بارسو، 1397). در این گام محقق شاخص‌های (کدها) استخراج شده در گام چهارم را به دقت و با در نظر گرفتن مفهوم هریک از شاخص‌ها، سعی در کشف مفاهیم مشترک کرده است. در ادامه شاخص‌های شناسایی شده را بر مبنای میزان مشابهت‌شان در یک مفهوم دسته‌بندی کرده است. در ادامه با تحلیل مفاهیم براساس وجه اشتراک آنها، مفاهیم یافت شده مرتبط را در یک مقوله قرار داده می‌شود (مفتاحی و همکاران، 1398).

گام ششم: کنترل کیفیت: در این مرحله محقق برای کنترل مفاهیم استخراج شده، نظرات خود را با یک خبره‌ی دیگر مقایسه نموده است. پس از آن نتایج حاصله از طریق شاخص کاپا¹ با نتیجه‌ی $k=0/664$ ارزیابی شد که با توجه به عدد معنی داری 0/001 و جدول وضعیت شاخص کاپا جنسن (1996) این شاخص مورد پذیرش واقع شد.

گام هفتم: ارائه یافته‌ها: چارچوب ارزیابی با 17 مفهوم اصلی و 68 شاخص در سه بعد اقتصادی، اجتماعی و محیطی انجام و در جدول 2 ارائه گردید.

یافته‌ها

الف: توصیف جمعیت شناختی

درصد منابع استفاده شده از پایگاه‌های استنادی 65٪ و منابع حاصل از جستجوگر گوگل 35٪ بوده است. بیش از 30 درصد پژوهش‌ها توسط مؤسسات معتبر جهانی در حوزه نوآوری اجتماعی همانند تپسی، سیمپکت، بنیاد جوان و ... انجام شده است.

ب: توصیف یافته ها

با بررسی محتوای مقالات انتخابی، ابتدا 108 کد اولیه حاصل از گزاره‌های کلامی که در راستای مفهوم ارزیابی نوآوری اجتماعی هستند استخراج شده، پس از آن بر اساس نظر خبرگان و یکپارچه سازی کدها، 56 کد نهایی در سطح کلان ارائه گردید.

جدول 1. استخراج کدهای اولیه¹

کدهای اولیه	منبع	گزاره کلامی
توانمند سازی	(Spila, 2016)	حرفه‌ای سازی / نیروی خلاق در زمینه‌های اجتماعی
آسیب پذیری	(Schmitz, 2015)	درجه پوشش در هدف برخورداری و تقویت اجتماعی و اقتصادی
شفافیت	(Eva, 2013)	حسابرسیهای آزاد برای حصول اطمینان از مسئولیت پذیری عمومی

در ادامه محققان با مطالعه‌ی کدهای حاصل و با در نظر گرفتن مفهوم هر یک از آنها، سعی در کشف مفاهیم مشترک کرده و هر یک از کدها را بر مبنای شباهت آن در یک مفهوم مشابه دسته بندی و در ابعاد تبیین کننده چارچوب گنجاندند.

جدول 2. چارچوب ارزیابی نوآوری اجتماعی

مفهوم	شاخص	فراوانی	برخی منابع	بعد
رفاه	رفاه و آسایش	7	(Francesca, 2012; Majumdar, 2015)	رفاه
	کیفیت زندگی	4		
اشتغال	فرصت‌های برابر/ نابرابری	3	(Spila, 2016; Eva, 2013)	
	استخدام و توجه به آسیب پذیران	3		
	نرخ اشتغال	5		
آموزش و کارآمدی	ظرفیت یادگیری	4	(Mirvis et al. , 2016; Grzeszczyk & Klimek, 2018)	
	توانمند سازی فردی و اجتماعی	4		
	ابتکارات آموزشی	3		

1 به علت کمبود فضا تنها سه نمونه از گزاره های کلامی و کدهای اولیه ارائه گردیدند.

برخی منابع	فراوانی	شاخص	مفهوم	بعد
(Dave , 2015; Vasin et al. , 2017)	6	تعامل و روابط اجتماعی	شبکه سازی و مشارکت	رابطه
	6	شبکه و تشریک مساعی		
	3	کنترل اجتماعی، پذیرش و استقرار		
(Schmitz et al. , 2013; Cipolla & Afonso, 2017)	3	انسجام اجتماعی	سرمایه اجتماعی	
	2	گنجایش اجتماعی		
	5	عدالت اجتماعی		
	3	فرهنگ اراده‌گرایی و کمک‌های خیریه		
(Golden et al. , 2010; Mulgan, 2010a)	6	تأثیر نوآوری اجتماعی	تأثیر و	
	3	درجه‌ی پایداری پروژه‌ها	پایداری	
(Rehfeld & Terstriep, 2017; Preskill, 2012)	3	هزینه اجتماعی عمومی	هزینه	
	2	هزینه اجتماعی خصوصی	اجتماعی	
(Unceta et al. , 2016; Ebrahim & Rangan, 2014)	4	روند تطابق قانونی	قانونی	
	3	هزینه‌های قانونی و اصلاحات		
	3	چارچوب قانونی بنگاه اجتماعی		
	4	حکم قانون		
(Krlav et al. , 2014; Milley, 2018)	6	تسهیم قدرت	حکومت و سیاست	
	3	حکمرانی		
	3	سبک کردن بودجه عمومی		
	4	پشتیبانی سیاسی		
	4	تقویت سازمانی محلی		
	5	شفافیت		
(Martinez, 2017; Omonov , 2016)	4	انرژی و انرژی تجدید پذیر	منابع طبیعی	
	3	مواد و استفاده از آب		
	3	سرمایه طبیعی		
(Florman et al. , 2016; Balaton et al. , 2016)	4	اصلاح محیطی	زیست محیطی	
	5	آسیب پذیری و خطرات زیستی		
	3	بازیافت و تولید زباله		
	5	تغییرات آب و هوایی و اثرات اکولوژیکی		
	5	پایداری محیطی و انتشار آلاینده ها		

مفهوم	شاخص	فراوانی	برخی منابع
سلامت و بهداشت	گواهینامه و اختراعات زیست محیطی	3	
	مراقبت و سلامت	4	(Danijel & Gojko, 2015; Villate, 2013)
	دسترسی به سیستم بهداشت	4	
	گواهینامه و اختراعات بهداشتی	3	
نوآوری و کارآفرینی	ظرفیت نوآوری	5	(Dainienė, 2016; Lin, 2016)
	میزان اقدامات اجتماعی نوآورانه	5	
	ذهنیت خطرپذیری و تمایل به کارآفرینی	5	
راه اندازی و توسعه	ظرفیت توسعه دارایی	4	(Reeder et al. , 2012; Chen, 2014; Frazão et al. , 2015)
	راه اندازی، تدارکات، سرمایه گذاری	3	
	درجه تنوع شرکا	3	
	تنوع در منابع سرمایه‌دهی	3	
	مقیاس پذیری و انتشار نوآوری	6	
درآمد زایی	تخمین ارزش پولی نتایج	3	(Martinez et al. , 2017; Hubert, 2010)
	جریان‌های درآمد	4	
چارچوب منابع	دسترسی به اطلاعات مالی	3	(Judith, 2016; Economist, 2013)
	زیرساخت و فناوری اطلاعات	4	
	منابع شخصی	4	
	حمایت و تامین مالی	6	
	هزینه تحقیقات	5	

چارچوب طراحی شده در جلسه گروه کانونی با شرکت 8 نفر از خبرگان مدیریت، شامل اعضای هیأت علمی دانشگاه که صاحب نظر در موضوع نوآوری اجتماعی بودند، ارائه شد. در این جلسه تمام ابعاد چارچوب بررسی و مؤلفه‌ای به مدل اضافه و کم نگردید و روایی چارچوب از طریق روایی محتوا تأیید شد.

در دستیابی به مفاهیم سعی گردید جنبه‌های حیاتی یک نوآوری اجتماعی در شکل‌گیری، فرایند، نتیجه و پیامد مدنظر قرار گیرد. با توجه به مندرجات جدول 2، در ذیل مقوله اجتماعی، 7 مفهوم رفاه، تأثیر و پایداری، آموزش و کارآمدی، شبکه‌سازی و مشارکت، سرمایه

اجتماعی و اشتغال با 19 شاخص قرار گرفته است. در مقوله محیطی، 5 مفهوم سلامت و بهداشت، زیست محیطی، حکومت و سیاست، قانونی و منابع طبیعی با 22 شاخص گنجانده شده است. ذیل مقوله اقتصادی نیز 4 مفهوم راه اندازی و توسعه، نوآوری و کارآفرینی، چارچوب منابع و درآمد زایی با 15 شاخص در نظر گرفته شده است.

بحث و نتیجه گیری

هنجارها، انگیزه ها، اعتبار و وسعت توانمند سازی جامعه نقش قدرتمندی در تعیین موفقیت یا شکست یک نوآوری اجتماعی دارند. ممکن است آنچه که در یک شهر داوطلبانه تشویق شود در یک منطقه روستایی شکست بخورد (Reeder et al, 2012). با توجه به اینکه ماهیت نوآوری اجتماعی از جنس نرم، وابسته به محیط و متأثر از ارزشها و هنجارهای جامعه هدف است؛ بنابراین، تجویز و استفاده از الگوها و مدل‌های دیگران روش درستی نمی‌باشد (کشتکار، 1395). نتایج پژوهش‌های پیشین بر اساس بستر مورد مطالعه و با تمرکز بر شرایط زمینه‌ای آن نواحی ارائه گردیده است. به طور مثال پژوهش‌های سیمپکت، تپسی و اینویج بر اساس بافت اتحادیه اروپا بنا شده و با توجه به تأثیر پذیری نوآوری‌های اجتماعی از بافت و شرایط منطقه‌ای، پژوهش حاضر بعنوان اولین پژوهش داخلی به دنبال پر کردن این شکاف علمی بوده است. از نوآوری‌های این پژوهش می‌توان به استفاده از فراترکیب کیفی در ارائه چارچوب و طرح جامع شاخص‌ها در سه بعد اصلی، که پوشش دهنده تمام عناصر نوآوری اجتماعی هستند، اشاره نمود. همچنین استفاده از رویکرد خط پایین سه گانه برای بکارگیری طرح شاخص‌ها در سطح کلان از دیگر ابداعات این پژوهش است. پژوهش رزا و همکاران (2016) که با استفاده از این رویکرد به ارزیابی در سطح سازمان می‌پردازد، تنها شاخص‌هایی را در هر یک از سه مرحله رویکرد پیشنهاد داده و گردآوری و طبقه بندی شاخص‌ها براساس مطالعات پیشین ارائه نشده است. در حالی که در پژوهش حاضر، شاخص‌های ارزیابی نوآوری اجتماعی بر اساس زمینه گردآوری و در یک فرآیند پالایش در میان ابعاد شاخص‌ها، دسته بندی شده اند. ابعاد اصلی مدل حاصل از رویکرد خط پایین سه گانه، شامل اجتماعی، اقتصادی و محیطی است که نشان از اهمیت حوزه‌های ذکر شده در شکل گیری و تاثیر نوآوری‌های اجتماعی

دارد. نوآوری‌های اجتماعی نه تنها در نتایج و پیامدها نیازمند توجه به تمام حوزه‌های موثر بر اجتماع خود هستند بلکه در شکل‌گیری و فرایندهای خود نیز، نیازمند ملاحظه عمیق حوزه‌های فوق می‌باشند.

در چارچوب طراحی شده و در بعد اجتماعی مفاهیمی چون رفاه، اشتغال، آموزش و کارآمدی، شبکه و مشارکت، سرمایه اجتماعی، تاثیر و پایداری و هزینه اجتماعی قرار دارند که پوشش دهنده تمام عناصر اجتماعی مؤثر بر نوآوری اجتماعی در سطح کلان هستند. در بعد محیطی، مفاهیمی چون حکومت و سیاست، منابع طبیعی، سلامت و بهداشت، قانون و سلامت و بهداشت قرار دارند. نوآوری اجتماعی نگاه ویژه‌ای به حفظ منابع طبیعی داشته و امکان مقابله با چالش‌های محیطی را فراهم می‌آورد (Rodima-Taylor, 2012). در نهایت بعد اقتصادی نیز شامل مفاهیم نوآوری و کارآفرینی، راه‌اندازی و توسعه، درآمد زایی و چارچوب منابع است. مفاهیم نوآوری اجتماعی و کارآفرینی اجتماعی رابطه مستقیمی با هم دارند (Castro Spila, 2016).

چارچوب ارائه شده، برخلاف پژوهش‌های پیشین که بر اساس شرایط حاکم بر اروپا و آمریکا شکل گرفته‌اند، بر اساس شرایط حاکم داخلی به انجام رسیده است و همچنین با بررسی تمامی پژوهش‌های انجام شده و رفع کمبودهای الگوهای پیشین، بعنوان رویکردی برای آگاهی بخشی به سرمایه‌گذاران و سیاست‌گذاران ملی، درک بهتر و عملی تری از مفهوم نوآوری اجتماعی را باعث خواهد شد و تصمیم‌گیری بر اساس شواهد را برای محققان این حوزه میسر خواهد ساخت. این پژوهش با محدودیت‌هایی از جمله فقدان داده‌های تجربی بومی و پژوهش‌های داخلی ارزیابی نوآوری اجتماعی روبه‌رو بوده است.

پیشنهادها

از جمله ضعف‌های پژوهش کیفی، ضعف تعمیم‌پذیری است، بنابراین پیشنهاد می‌شود:
الف: کارکرد چارچوب ارائه شده با استفاده از روش مطالعه موردی تبیین شود. ب: چارچوب ارزیابی در سطوح خرد و میانی نیز توسط محققان طراحی شود. همچنین به سیاست‌گذاران پیشنهاد می‌شود با بکارگیری چارچوب حاضر و ارزش‌گذاری نوآوری‌ها، نسبت به رشد این

حوزه و رفع پایدار چالش‌های اجتماعی همت گمارده و با ایجاد پایگاه‌های اطلاعاتی مناسب، دسترسی به اطلاعات و داده‌های تجربی را برای محققان و سرمایه‌گذاران در سنجش تأثیر نوآوری‌های اجتماعی هموار سازند.

منابع

- آزبورگ، توماس و شمیدپتر، رنه (1397). نوآوری اجتماعی راه‌حلهایی برای آینده پایدار، ترجمه: سعدآبادی، علیاصغر، دانشگاه امام صادق (ع).
- اسدی، مهدیه؛ یزدانی، حمیدرضا؛ مقدم زاده، علی و زارعی متین، حسن (1398). "طراحی فراملی برای توسعه استراتژیک منابع انسانی"، فصلنامه مدیریت منابع انسانی در صنعت نفت، 10 (2): 3-36.
- اشمیت، جولیا (1394). نقش نوآوری اجتماعی در موفقیت کسب و کار، ترجمه: علی اصغر سعدآبادی، آرمین گلچین، حسین مقدسیان، انتشارات: شرکت انستیتو ایزایران.
- خنیفر، حسین؛ مسلمی، ناهید (1395). اصول و مبانی روشهای پژوهش کیفی، تهران، نگاه دانش.
- سعدآبادی، ع.ا.؛ پورعزت، ع.ا.؛ قانع‌ی راد، م.ا.؛ مختارزاده، ن. و الیاسی، م. (1395). "چرخه‌ی حیات نوآوری‌های اجتماعی". فصلنامه مدیریت توسعه فناوری، 4 (3): 69-95.
- شیرودی، عبدالحسین و خداپرست، ناصر (1398). "اقتصاد مقاومتی و توسعه پایدار: مشابهت‌ها و تفاوت‌ها". مطالعات حقوق عمومی، 49 (1): 249-270.
- کشتکار هرانکی، مهران (1395). "طراحی الگوی راهبردی نوآوری اجتماعی در جمهوری اسلامی ایران با رویکرد مدل‌سازی معادلات ساختاری"، توسعه کارآفرینی، 9 (4): 671-690.
- میینی دهکردی، علی و کشتکار هرانکی، مهران (1395). "فرا ترکیب مدل‌های نوآوری اجتماعی"، برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، 7 (26): 101-138.
- میینی دهکردی، علی و کشتکار هرانکی، مهران (1394). "نوآوری اجتماعی: کنکاشی بر مفهوم سازی مبتنی بر تحلیل محتوای تعاریف"، مدیریت نوآوری، 4 (2): 115-134.
- مفتاحی، هادی؛ وفایی، فرهاد؛ نامیان، فرشید و ویسه، سید مهدی (1398). "طراحی الگوی پنجره فرصت کارآفرینی در زنجیره تامین". فصلنامه علمی پژوهشی توسعه کارآفرینی، 12 (3): 440-421.

نظری، محسن ودستار، حسین (1398). "عوامل تعیین کننده تصویر قیمتی فروشگاه: رهیافت

فراترکیب"، فصلنامه تحقیقات بازاریابی نوین، 8 (1): 1-20.

- Allen, S. , Hunsicer, D. , Kjaer, M. , Krimmel, R. , Plotkin, G. , & Skeith, K. (2015). Adapted developmental evaluation with USAID's people-to-people reconciliation fund program. *Developmental evaluation exemplars: Principles in practice*, 216-233.
- Balaton, K. , Benedek, J. , Kocziszky, G. , & Somosi, M. V. (2016). Generating and Measuring Regional Social Innovation. *Theory, Methodology, Practice*, 12(SI), 14-25.
- Bund Eva ;Hubrich David-Karl; Schmitz Björn;Mildenberger, G. K. G. (2013). Blueprint of Social Innovation Metrics. available on: www.tepsie.eu.
- Castro Spila, J. (2016). *Social innovation regimes. An exploratory framework to measure social innovation*. available on: www.tepsie.eu.
- hen, Y. -S. (2008). The positive effect of green intellectual capital on competitive advantages of firms. *Journal of business ethics*, 77(3), 271-286.
- Cipolla, C. M. , de Oliveira Serpa, B. , & Afonso, R. (2017). Design for social innovation between university and the broader society: a mutual learning process. *Mix Sustentável*, 3(4), 109-118.
- Dainienė, R. , & Dagilienė, L. (2015). A TBL approach based theoretical framework for measuring social innovations. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 213, 275-280.
- Dainienė Rasa , D. L. (2016). Measurement of Social Innovation at Organisation's Level: Theoretical Issues. *Economics and Business*, 96-103.
- Dayson, C. (۲۰۱۷). Evaluating social innovations and their contribution to social value: the benefits of a blended value'approach. *Policy & Politics*, 45(3), 395-411.
- Ebrahim, A. , & Rangan, V. K. (2014). What impact? A framework for measuring the scale and scope of social performance. *California Management Review*, 56(3), 118-141.
- Economist. (2013). Old problems, new solutions: Measuring the capacity for social innovation across the world. In: London: Economist Intelligence Unit. Retrieved from <https://eiuperspectives.economist.com/>
- Elkington, J. (1998). Accounting for the Triple Bottom Line. *Measuring Business Excellence*, 2(3), 18–22.
- Francesca, B. (2012). *Growing a digital social innovation ecosystem for europe dsi final report*. available on: www.ec.europa.eu.
- Golden, K. , Hewitt, A. , & McBane, M. (2010). Social entrepreneurship: Social impact metrics. available on: www.marsdd.com.
- Grzeszczyk, T. A. , & Klimek, D. (2018). *The Model of Social Innovation Project Evaluation*. Paper presented at the Asia-Pacific Social Science and Modern Education Conference. available on: <https://doi.org/10.2991/ssme-18.2018.26>.
- Jensen, L. A. , & Allen, M. N. (1996). Meta-synthesis of qualitative findings. *Qualitative health research*, 6(4), 553-560.
- Krlev, G. , Bund, E. , & Mildenberger, G. (2014). Measuring what matters—Indicators of social innovativeness on the national level. *Information Systems Management*, 31(3), 200-224.

- Majumdar, S. , Guha, Samapti, Marakkath, Nadiya. (2015). *Technology and Innovation for Social Change*. Springer. Retrieved from <https://www.springer.com/gp/book/9788132220701>.
- Martinez-Conesa, I. , Soto-Acosta, P. , & Palacios-Manzano, M. (2017). Corporate social responsibility and its effect on innovation and firm performance: An empirical research in SMEs. *Journal of cleaner production*, 142, 2374-2383.
- Milley, P. S. , B. Svensson, K. Cousins, J. B. (2018). The evaluation of social innovation: A review and integration of the current empirical knowledge base. *Evaluation*, 24(2), 237-258.
- Mirvis, P. , Herrera, M. E. B. , Googins, B. , & Albareda, L. (2016). Corporate social innovation: How firms learn to innovate for the greater good. *Journal of Business Research*, 69(11), 5014-5021.
- Mulgan, G. (2010). Measuring social value. *Stanford Soc Innov Rev*, 8(3), 38-43.
- Mulgan, G. , Tucker, S. , Ali, R. , & Sanders, B. (2007). *Social innovation: what it is, why it matters and how it can be accelerated* available on: <https://youngfoundation.org/>.
- Neary Dave , B. U. , Jagger Carol (2015). Social innovations promoting active and healthy ageing. available on: <https://youngfoundation.org/>.
- OECD. (2010a). Innovation to strengthen growth and address global and social challenges. Ministerial report on the OECD Innovation Strategy. available on <https://www.oecd.org/>.
- OECD. (2010b). OECD Studies on SMEs and Entrepreneurship: SMEs, Entrepreneurship and Innovation. Paris. available on: <https://www.oecd.org/>.
- Omonov, Z. K. , & Veretennikova, A. Y. (2016). Quantitative Scaling of Social Innovations 1. *Montenegrin Journal of Economics*, 12(4), 77-86.
- Phills, J. A. (2008). Rediscovering social innovation. *Stanford Social Innovation Review*, 6(4), 34-43.
- Reeder, N. , O'Sullivan, C. , Tucker, S. , Ramsden, P. , & Mulgan, G. (2012). Strengthening social innovation in Europe: journey to effective assessment and metrics: Enterprise and Industry, European Commission report. available on: www.ec.europa.eu.
- Rodima-Taylor, D. (2012). Social innovation and climate adaptation: Local collective action in diversifying Tanzania. *Applied Geography*, 33, 128-134.
- Sandelowski ,M. , Barroso, J. , & Voils, C. I. (2007). Using qualitative metasummary to synthesize qualitative and quantitative descriptive findings. *Research in nursing & health*, 30(1), 99-111.
- Schmitz, B. , Research, T. E. S. I. , Krlev, G. , Mildenerger, G. , Bund, E. & Hubrich, D. (2013). Paving the Way to Measurement: A Blueprint for Social Innovation Metrics; a Short Guide to the Research for Policy Makers: available on: www.tepsie.eu.
- Slaper, T. F. , & Hall, T. J. (2011). The triple bottom line: What is it and how does it work. *Indiana business review*, 86(1), 4-8.
- Szijarto, B. (2018). On the evaluation of social innovations and social enterprises: Recognizing and integrating two solitudes in the empirical knowledge base. *Evaluation and Program Planning*, 66, 20-32.

- Tepsie. (2014). Social Innovation Theory and Research: A Guide for Researchers. available on: www.tepsie.eu.
- Terstriep Judith , M. E. (2016). " Social innovation policy toolbox". available on: <http://www.simpact-project.eu/>.
- Unceta, A. , Castro-Spila, J. , & García Fronti, J. (2016). Social innovation indicators. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 29(2), 192-204.
- Vasin, S. M. , Gamidullaeva, L. A. , & Rostovskaya, T. K. (2017). The challenge of social innovation: Approaches and key mechanisms of development. *European Research Studies*, 20(2), 25-45.
- Villate Txema , U. A. (2013). A regional index to measure social innovation. Simpart report. available on: <http://www.simpact-project.eu/>.